Šurfe 1 XX a. supiltinių sluoksnių horizonte rasti žmogaus pėdų kaulai. Didelė tikimybė, kad jie yra iš vokiečių karių belaisvių kapų. Nustatyta, kad sluoksnis, kuriame rasti kaulai, buvo suardytas mechanizuotai, todėl galima prielaida, kad kapus tarybinė valdžia sunaikino sąmoningai. Šią prielaidą pagrindžia šurfo 2 stratigrafiniai duomenys. Beveik visame šurfo plote fiksuotas XX a. datuojamas 2 m gylio įkasimas, nusidriekęs už šurfo ribų Š ir V kryptimis.

Šurfuose 1, 2 ir 4 po velėna, 8–20 cm gylyje atidengti vienalaikių grindinių paviršiai. Šie grindiniai – tai Dainų estrados statybos metu nutiesto R tako pėdsakai. Takas buvo grįstas akmenimis (šurfas 2) ir atvežtinėmis plytų nuolaužomis (šurfai 1 ir 4).

Dainų slėnyje atliktų tyrimų rezultatai akivaizdžiai liudija, kad pasirinktas kompleksinis tyrimų būdas visiškai pasiteisino. Įvairių disciplinų suteikta medžiaga leido geologinius, geofizinius ir archeologinius duomenis sujungti į vieną visumą. Tokiu būdu labai išauga Kreivojo miesto – pilies istorinės interpretacinės galimybės.

The field survey and evaluation in Dainų valley on the grounds of Kalnų park in Vilnius

In 2008, complex investigations, which included geologists and geophysicists together with archaeologists, were conducted in the area of Dainų valley in Kalnų park in Vilnius. The goal of the investigation was to determine the outer boundaries, thickness, and chronology of the archaeologically valuable cultural layer as well as the valley's original relief. The investigation material attests that the area's relief changed sharply during the period of the existence of the Curvum Castrum and the Vilnius Upper City. The main 'points' of these changes were determined: the location of two geologically formed gullies was found, the fact that terraces existed in the SE–NW axis of the Dainų valley was established, the fill nature of the hill, on which tribune V of the stage that stands there now, was determined, the development that existed in the Dainų valley during the period the Upper City existed and its relationship with the relief were hypothetically made clearer, and the axes of the main roads were made clearer. All these data allow one to see afresh the defensive strategy of the Curvum Castrum – Upper City and the questions of the appearance and disappearance of the Upper City.

During the archaeological field evaluation, a 0.22–3.5 m thick cultural layer dating to the 14th–20th centuries was located. The remains of the suspected graves of German prisoners of war from the Second World War were discovered.

Roma Songailaitė

Biržų pilies arsenalas

2008 m. liepos mėnesį buvo pradėti Biržų pilies arsenalo archeologiniai tyrimai. Tyrimų tikslas – parengti archeologinių tyrimų medžiagą buvusio Biržų pilies arsenalo pastato atstatymo projektinei dokumentacijai. Istorinių tyrimų duomenimis, paskutinė arsenalo rekonstrukcija daryta 1665 m. Arsenalas nugriautas 1704 m. Šiaurės karo metu. XIX a. pabaigoje buvusio arsenalo teritorijos ŠV pusėje užveistas sodas. XX a. pradžioje pilies teritorijoje įrengtas Biržų miesto parkas su pasivaikščiojimo takais. Arsenalo pastato dalis buvo

1 pav. Arsenalo liekanos tyrimų metu iš PR (nuo pylimo). R. Songailaitės nuotr.

Fig. 1. The remains of the arsenal from the SE (from the earthworks) during the investigation.

2 pav. Grindinys prie arsenalo ŠV sienos iš PV. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 2. Paving near the arsenal's NW wall as viewed from the SW.

užslinkusi pilies PR pylimu. 1978 m. pradėjus Biržų pilies rūmų atstatymą, buvusio arsenalo teritorijoje sandėliuotos statybinės medžiagos. Iki 1983–1985 m. archeologinių tyrimų (vadovas Jonas Genys) išsamesnės informacijos apie arsenalą nebuvo. 1986 m. tvarkant Biržų pilies teritoriją, buvusio arsenalo pamatai buvo pažymėti atraminėmis betoninėmis sienutėmis (architektas Evaldas Purlys), priemenėje paliktas atidengtas grindinys, buvę dveji vartai pažymėti betoninėmis įvažiavimo arkomis.

Archeologinių tyrimų pradžiai buvo pasirinkta buvusio arsenalo PV pusė į dešinę nuo priemenės. Iki tyrimų pradžios buvo žinoma, kad čia buvo 2 patalpos: 40 ir 195 m^2 dydžio. Didesnėje patalpoje ir išorinėje jos pusėje ir buvo tyrinėjama 2008 m. Bendras tyrimų plotas siekė apie 278 m^2 (1–2 pav.).

Betoninių sienučių įrėmintame 246 m^2 plote nustatyto pastato vidus yra 19,26 m ilgio, 10,13 m pločio. Taigi pastato vidaus plotas 195,11 m^2. Iki tyrimų buvo manoma, kad čia buvo viena 195 m^2 patalpa. Tyrimų metu surastos ir atidengtos 2 plytų mūro sienos (skersinė ir išilginė) leido nustatyti šio ploto patalpų išplanavimą.

Skersinė siena nuo ploto ŠR sienos (prie priemenės) nutolusi į PV pusę 11,37 m. Ji 10,13 m ilgio, 51 cm pločio. Maksimalus išlikusios sienos aukštis ties PR arsenalo siena – 42 cm, ties ŠV arsenalo siena – apie 35 cm. Likusios sienos dalys nuardytos beveik iki grindų lygio. Durų vieta skersinėje sienoje buvo per 70 cm nuo ŠV arsenalo sienos. Durų angos plotis 1,1 m. Slenksčio akmuo iškastas ir perkeltas 4 m į R pusę XX a. 8–9 dešimtmečiais. Skersinės sienos PV pusėje buvę du pusapvaliai židiniai (3 pav.).

Išilginė arsenalo siena rasta 3,9–4 m at-

stumu nuo arsenalo PR sienos. Ji buvo 7,9 m ilgio, 49 cm pločio. Maksimalus išlikęs sienos aukštis nuo durų slenksčio ir grindų lygio – 30 cm. Nustatyta durų vieta, buvusi per 1,8 m nuo PV ploto sienos. Durų angos plotis 1,15–1,2 m. 4 m nuo tirto ploto PV sienos rasta primūryta krosnis stačiakampiu 2,1x1,1 m dydžio padu. Prie krosnies buvę primūryti du židiniai: vienas 1,1x1,2 m dydžio, su padu PR pusėje (3 patalpoje), antras 1,9x1,7 m dydžio (ŠV pusėje) (2 patalpoje).

Tirtame plote buvusios 3 patalpos: 1-oji (nuo priemenės) 10,13x11,37 m dydžio, apie 115 m^2 ploto; 2-oji (iš ŠV pusės) 7,4x5,4–5,9 m dydžio, apie 42 m^2 ploto; 3-ioji 4x7,4 m dydžio, 30 m^2 ploto. Įėjimas iš priemenės į patalpą 1 liko tiksliau nenustatytas, nes yra po betoninėmis sienelėmis. Iš patalpos 1 durys buvo tik į patalpą 2. Patalpoje 1 buvo rastas išilgai stovėjusios krosnies stačiakampis 1,7x1,1 m dydžio padas su buvusio židinio fragmentais ŠV pusėje. Krosnies padas nuo PR arsenalo sienos nutolęs per 3,5 m. Krosnis su židiniu tikriausiai buvo primūryti prie priemenės PV sienos.

Tirtame plote H_{abs} 56,64–56 m buvo rasti sudegusių medinių grindų fragmentai. Grindų lentos klotos skersai, PR–ŠV kryptimi. Jų išlikęs plotis – 8–15 cm, storis – 2,5–3 cm. Po grindimis H_{abs} 56,43–56,40 m atkasti 8 gulekšniai: 2 prie išorinių pastato sienų, 6 tarp jų. Atstumai tarp gulekšnių – 1,15–1,2 m. Išlikęs sudegusių gulekšnių plotis – 22–28 cm, storis – 8–14 cm. Gulekšniai visose patalpose pakloti vienodai.

Ištyrus langų stiklo šukių radimvietes ant gulekšnių, prie buvusio arsenalo ŠV ir PR sienų bei ŠV pusėje atidengto grindinio galima lokalizuoti arsenalo langus 5 vietose prie PR sienos ir 6 vietose prie ŠV sienos. Manoma,

3 pav. Patalpoje 3 rastas židinio padas iš R. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 3. The hearth pad found in room 3 as viewed from the E.

4 pav. Ant sudegusio gulekšnio rasti arbaletų antgaliai. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 4. Crossbow bolt heads found on a burnt sill.

kad patalpos 1 PR pusėje buvo 3 langai, ŠV pusėje – 3 langai; 2 patalpoje ŠV pusėje – 3 langai, 3 patalpoje PR pusėje – 2 langai.

Aptikti ir iki XVII a. vidurio buvusio senojo arsenalo fragmentai. Jiems būtų galima priskirti patalpoje 1 po gulekšniais rastą nuardytą nedidelių lauko akmenų grindinį ir 5,5 m ilgio, 50 cm pločio iš kalkakmenio klotą pamatų fragmentą. Galima daryti prielaidą, kad arsenalo PR siena, bent jau tirtame plote, mūryta ant senojo arsenalo pamatų. Senieji pa-

0 5 cm

5 pav. Ant sudegusio gulekšnio rasti 54 geležiniai apkaustai su 2 kniedėmis ir 3 spynos užrakto plokštelės. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 5. 54 iron hardware including 2 rivets and 3 lock plates that were found on a burnt sill.

0 5 cm

6 pav. Prie PR sienos grindų lygyje rastas smiltainio skulptūros fragmentas – į kumštį suspausta plaštaka. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 6. A fragment of a sandstone sculpture, a hand clenched into a fist, which was found at the floor level near the SE wall.

matai buvę orientuoti taip pat kaip ir pirmosios Biržų pilies pastatai, žinomi iš 1625 m. plano.

Archeologinių tyrimų metu buvo rasta daugiau kaip 1200 radinių: 56 arbaleto strėlių antgaliai (4 pav.), 113 geležinių spynų užraktų plokštelių, 254 geležinės apkaustų plokštelės su kniedėmis (5 pav.), 3 muškietos kulkos, 8 ketiniai patrankos sviediniai, 3 ketinės granatos skeveldros, 6 ketinės tuščiavidurių sviedinių skeveldros, 5 šrapneliai, 1 keturspyglė, 210 geležinių kaltinių vinių, apie 370 langų stiklo šukių, 30 dekoro fragmentų iš smiltainio su išlikusiu reljefu (6 pav.) ir apie 50 smulkių jų duženų, 1 kaolininės pypkutės galvutė ir kt.

Buvusio arsenalo teritorija nebaigta tirti. Darbai bus tęsiami 2009 m.

The Biržai castle arsenal

The excavation of the Biržai castle arsenal began in July 2008. The arsenal was demolished in 1704 during the Great Northern War. About 278 m^2 was excavated in the greater part of the area inside the building as well as outside of it (Figs. 1–2). During the investigation it was established that the arsenal's interior dimensions were 19.26 x 10.13 m. It was divided into separate rooms by transverse and longitudinal walls. The sites of the doors, windows, stoves, and hearths (Fig. 3) were located in the building. Fragments of the burnt wooden floors were discovered in three of the investigated rooms. Fragments of the old arsenal that existed up until the mid-17th century: field stone paving and a fragment of limestone foundation, were discovered. Over 1200 finds, which include the remains of many weapons: (crossbow bolt heads (Fig. 4), balls, and bullets), construction elements (lock fragments, hardware (Fig. 5), and nails), and fragments of the interior (pieces of the sandstone décor (Fig. 6), and window glass) were discovered during the excavation. The finds date to the 17th century.